

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

SITE 'DE SCHEPER'

RAPPORT

6

Intergemeentelijke
Archeologische Dienst

PORTIVA

Tom Debruyne

INHOUDSTAFEL

1. Projectadministratie	03
Korte historiek	
Locatie	
Actoren	
Uitvoeringstermijn	
2. Motivatie archeologisch vooronderzoek	07
Aard en omvang bedreiging	
Doelstellingen	
3. Eerder onderzoek	08
Quickscan	
Veldonderzoek	
4. Actieve prospectie	12
Onderzoeksstrategie	
Grondsporen en vondsten	
5. Conclusie	15
6. Literatuur- en documentatielijst	16
Bibliografische referenties	
Digitale datasets	

1.1 Korte historiek

Vlak na aflevering van het archeologisch advies naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag, nam de intergemeentelijk archeoloog telefonisch contact op met de bouwheer en architect. Dit gebeurde vóór de officiële toekenning van de stedenbouwkundige vergunning.

Tijdens dit gesprek en bij een bezoek aan de geplande bouwwerf verwoordde PORTIVA duidelijk de krachtlijnen van het voorwaardelijk gunstig advies. De archeologische dienst wees hen ook nadrukkelijk op het financieringsplan, de procedure en goedkeuringstermijn van de vergunningsaanvraag voor prospectie met ingreep in de bodem bij het agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed in Brussel.

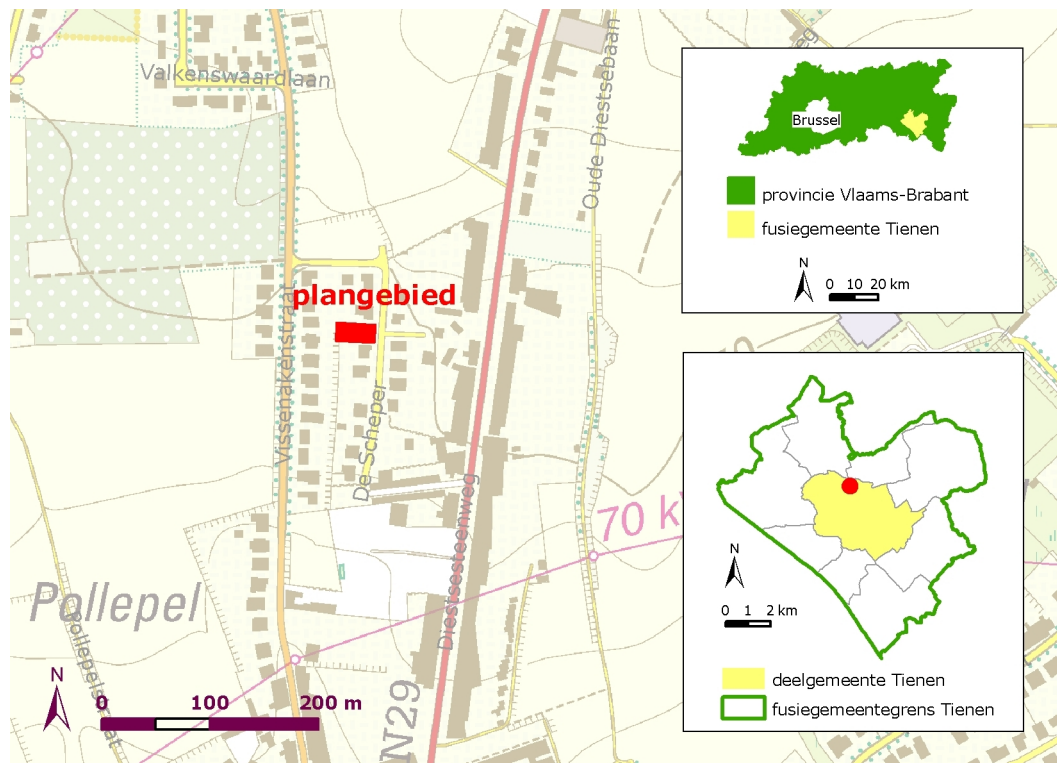
Verder vroeg PORTIVA aan de bouwheer en architect om de aannemer/kraanman hierover in te lichten alsook van de bijzondere voorwaarden die aan de prospectievergunning gekoppeld zijn.

Op die manier waren deze partijen in een zo vroeg mogelijk stadium op de hoogte van de plicht tot en de voordelen van integratie van archeologie in de werfplanning.

1.2 Locatie

Topografie

Provincie : Vlaams-Brabant
Fusiegemeente : Tienen
Deelgemeente : Tienen
Adres : De Scheper 9
Toponiem : Pollepel
GCS Lambert 1972 : centrum-X-coördinaat 189.898,74m
Centrum-Y-coördinaat 167.918,33m

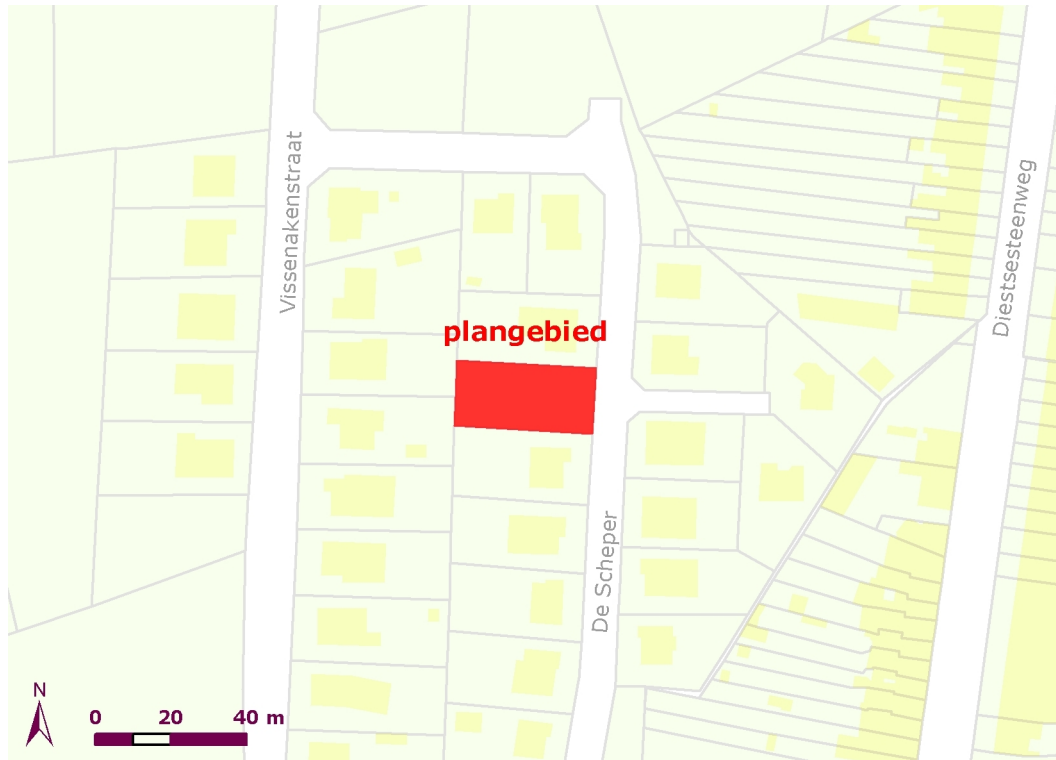

Figuur 1 : uitsnede van topografische kaart 1991-2005 en wegenkaart 2008

Kadastrale gegevens

Afdeling : 1
Sectie : B
Percelen : 140 Y
Kaartblad : 5

Figuur 2 : uitsnede van kadastrale kaart 2008 en wegenkaart 2008

1.3 Actoren

Opdrachtgever

Bouwheer : Liesbeth Costermans, Vissenakenstraat 181, 3300 Tienen

Uitvoerder

Intergemeentelijke Archeologische Dienst PORTIVA,

Erfgoed site, Grote Markt 3-6, 3300 Tienen

vertegenwoordigd door Tom Debruyne

Administratief toezicht

Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed,

Koning Albert II-laan 19 bus 3, 1210 Brussel & Waaistraat 1 bus 3, 3000 Leuven

Vergunning 2008/048

1.4 Uitvoeringstermijn

Veldwerk

Voorbereiding : 2,5 dagen, vanaf 23 oktober 2007

Veldprospectie: 1 dag, 21 april 2008

Terreinherstel : niet vereist, zoals afgesproken met bouwheer en architect ;
reden = start van grondwerken van bouwproject onmiddellijk aansluitend
op einde archeologisch onderzoek

Dataverwerking

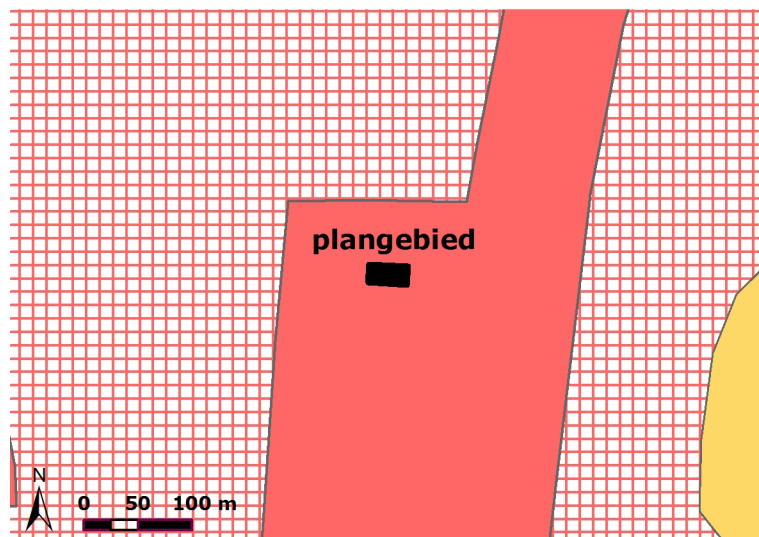
(Context)analyse en interpretatie : halve dag, 22 april 2008

Basisrapportage : 1 dag

2. MOTIVATIE ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK

2.1 Aard en omvang bedreiging

De stedenbouwkundige bestemming van het perceel zoals die op het gewestplan in gebieden zijn gegroepeerd, vormt een gevaar voor de bewaring van het bodemarchief. Op het gewestplan van 2002 staat deze zone met rood ingekleurd als woongebied (=hoofdcode 100).

Figuur 3 : uitsnede van gewestplan 1999 met aanduiding van plangebied in zwart

Een deel van de perceelsoppervlakte is planmatig bestemd voor woningbouw, waarbij de onderkeldering en regenwaterput tot respectievelijk 1 en ca. 2m en de diverse nutsleidingen tot ca. 0,7m onder het huidige maaiveld zullen reiken. Het maaiveld buiten de woonstructuur en nutsvoorzieningen blijft gevrijwaard van bodemingrepen.

Alhoewel wenselijk zijn archeologiesparende bouwmaatregelen, zoals het verschuiven van de woonlocatie naar een archeologievrije zone of het achterwege laten van een kruipkelder, in deze vergunningsfase geen optie (meer). Dit vanwege de strenge stedenbouwkundige voorschriften.

De realisatie van dit bouwplan zou kunnen leiden tot beschadiging of vernieling van mogelijk aanwezige archeologische sporen en vondsten.

2.2 Doelstellingen

Zoals geformuleerd in de vergunningsaanvraag voor kleinschalige prospectie met ingreep in de bodem had het verkennend veldonderzoek tot doel het ongekend en indicaties voor archeologisch erfgoed gekend te maken in de vergunningsfase van het bouwproject.

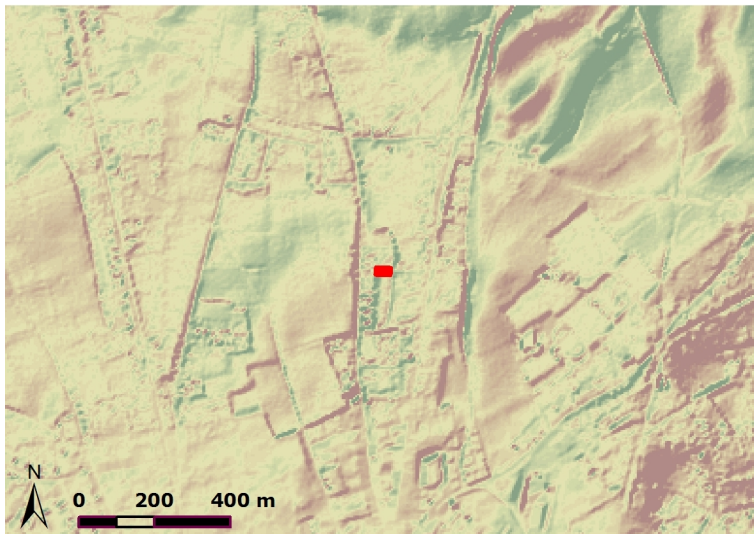
3. EERDER ONDERZOEK

3.1 Quickscan

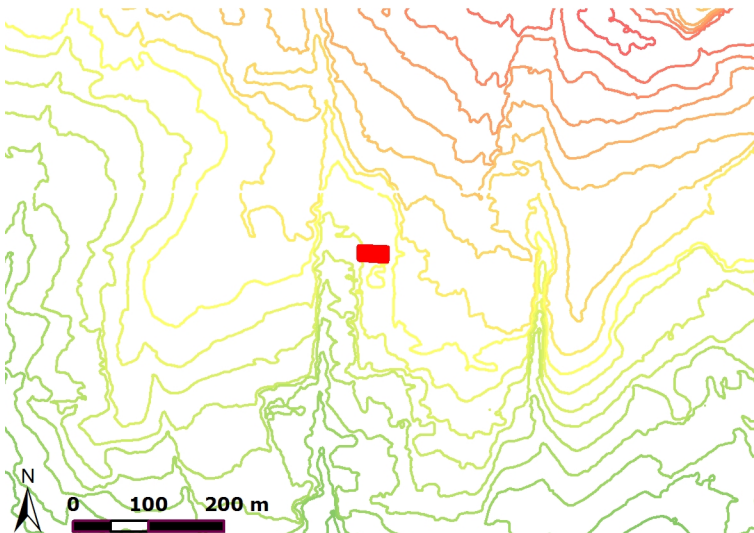
Landschap & topografie

De geplande bouw situeert zich in het heuvelachtige, Pleistocene lösslandschap met vruchtbare leemgronden. Hierdoor staan landbouw en veelteelt centraal in Zuid-Hageland.

Het gebied ligt met zijn 69-70m hoogte op een zachte helling van 1 à 2%, ten zuiden van een noordwest-zuidoost georiënteerde, langgerekte heuvelrug.

Figuur 4 : uitsnede van hoogtemodel 2004 met aanduiding van plangebied in rood

Figuur 5 : uitsnede van hoogtelijnenkaart 2004 met aanduiding van plangebied in rood

Pedologie

Op basis van een morfologische en fysico-chemische profielstudie van grondboringen in de jaren 50 van de vorige eeuw, is volgende beschrijving van de bodemcodes binnen het plangebied bekend :

Figuur 6 : uitsnede van bodemkaart 2001 met aanduiding van plangebied in rood

Onderstaande serie is gegroepeerd volgens haar topografische ligging en samenstelling.

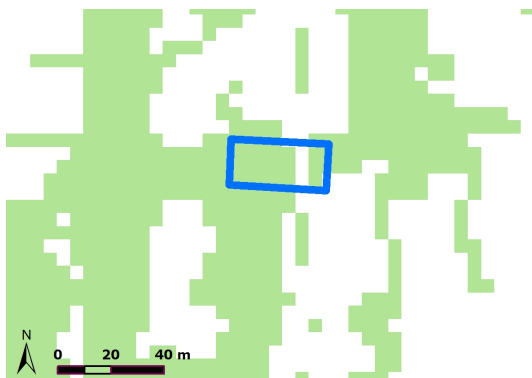
Plateau- en hellinggronden

Leemgronden

kernserie Aba : droge leemgrond met textuur B horizont

afgeleide serie Aba1 : fase met dunne (< 40cm) A horizont

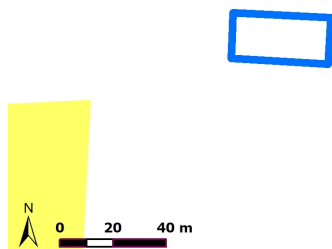
Geomorfologie

Figuur 7 : uitsnede van erosiegevoelige gebieden - watertoetskaart 2006 met aanduiding van plangebied in blauw

Over praktisch het ganse perceel : erosiegevoelig (>10ton/ha/jaar). Net ten oosten van de centrale Noord-Zuid-aslijn : niet erosiegevoelig ($\leq$ 10ton/ha/jaar).

Deze getallen geven een hypothetische bodemerosiewaarde dat de K.U.Leuven louter als grenswaarde gebruikt om de erosiegevoelige gebieden te kunnen afbakenen.

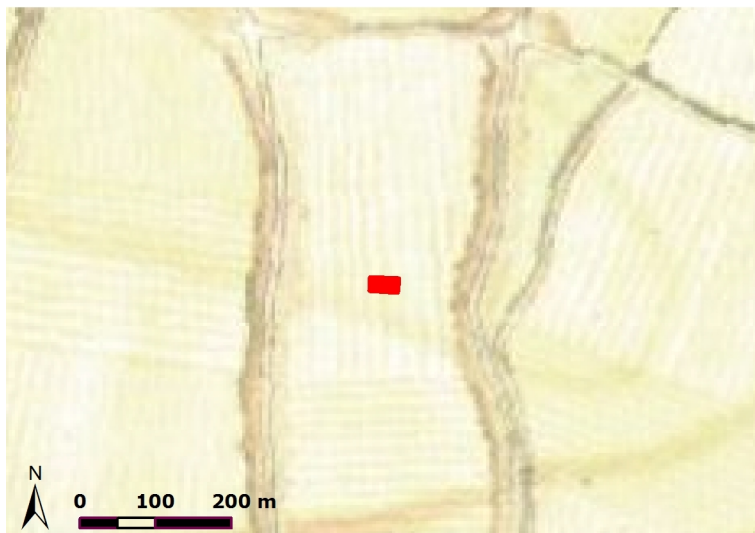

Figuur 8 : uitsnede van potentiële bodemerosiekaart 2006 met aanduiding van plangebied in blauw

Over het ganse perceel is geen informatie beschikbaar over de totale potentiële bodemerosie (som van bewerkings- en watererosie)

Grondgebruik

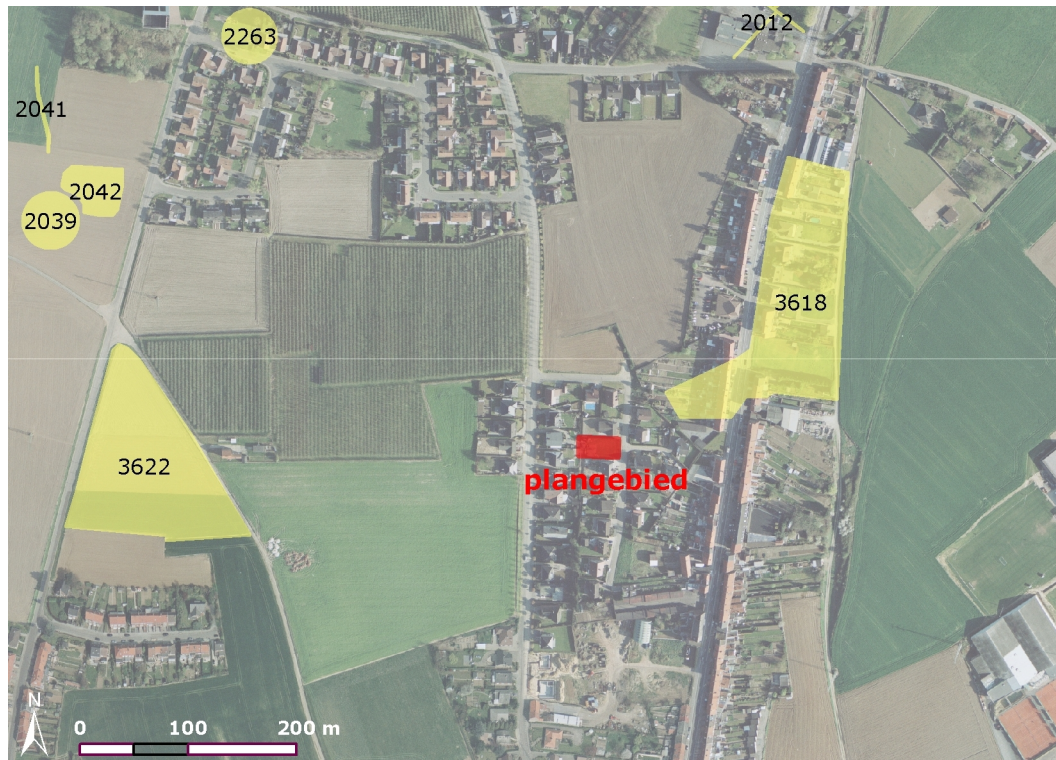
De Ferrariskaart toont na georeferentie geen gebouwen binnen het plangebied. Op deze historische kaart is de onderzoekszone gesymboliseerd als open akkerland.

Figuur 7 : uitsnede van Ferrariskaart 1771-1777 met aanduiding van plangebied in rood

Archeologisch erfgoed

Figuur 8 : uitsnede van orthofoto 2007 en CAI (gele polygoenen met locatienummer)

Binnen of onmiddellijk grenzend aan het plangebied zijn geen archeologische sites of indicaties hiervoor bekend.

Uit de nabije omgeving zijn diverse archeologische onderzoekslocaties en potentiële archeologische sites geregistreerd. Een kort overzicht, chronologisch gerangschikt :

- Resten van vuurhaard en aardewerk uit Late-IJzertijd, Midden-Romeinse villa met hoofdgebouw, pottenbakkersoven en smidse (toevalsvondst en werfcontrole), CAI locatie 3619
- Romeins bouw materiaal, CAI locatie 3622
- Romeinse landbouwkavels (luchtfotografie), CAI locatie 2012
- Midden-Romeinse oorbel (metaaldetectie) en Merovingisch aardewerk (toevalsvondst), CAI locatie 2263
- Grafheuvel (luchtfoto), CAI locatie 2039
- Gracht (luchtfoto), CAI locatie 2041
- Kuilen (luchtfoto), CAI locatie 2042

3.2 Veldonderzoek

Op het moment van de aanvraag voor een vergunning tot het uitvoeren van een archeologische opgraving, heeft de Intergemeentelijke Archeologische Dienst geen weet van vroegere terreinverkenningen in of grenzend aan het plangebied. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat dergelijke activiteiten nooit hebben plaatsgevonden of dat (privé-)rapporten/nota's niet gepubliceerd of ontoegankelijk zijn.

4. ACTIEVE PROSPECTIE

4.1 Onderzoeksstrategie

Specifieke onderzoeksvragen waren :

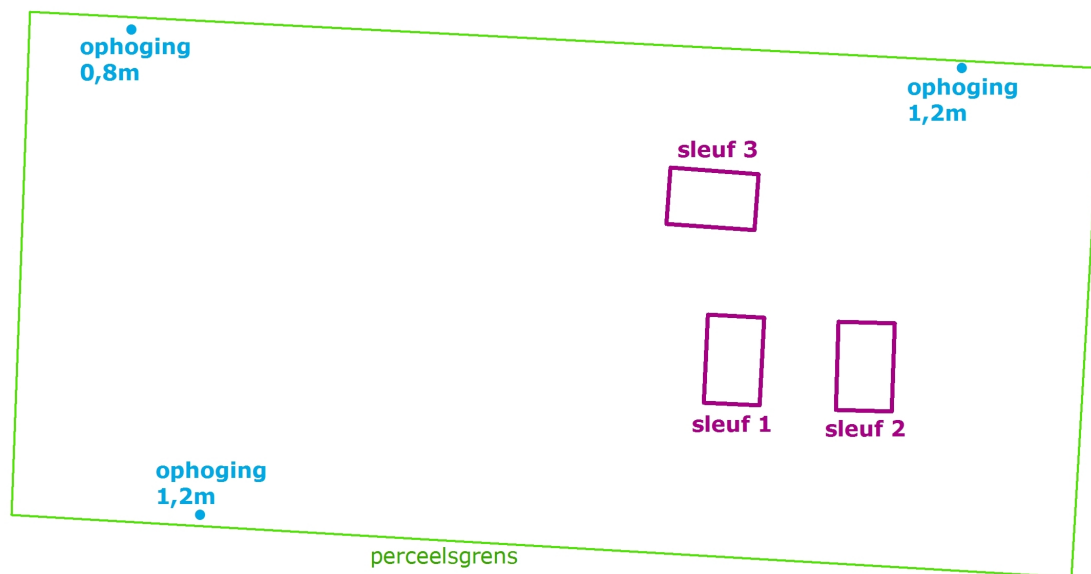
1. Zijn er grondsporen aanwezig?
2. Hebben de bodemsporen een natuurlijke of antropogene oorsprong en/of vulling?
3. Maken de archeologische bodemsporen deel uit van een grotere structuur?
4. Welke vondstcategorieën zijn er teruggevonden?
5. Wat is de datering van het vondstmateriaal?
6. Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
7. Welke invloed had het fysisch milieu op de bewaringstoestand van het archeologisch erfgoed?
8. Is de aanwezigheid van natuurlijke bodemsporen belangrijk voor de archeologische interpretatie?
9. Wat betekenen de gegevens mogelijk voor een aanvulling van kennisleemtes van de lokale en regionale bewoningsgeschiedenis?
10. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventuele opgraving?

4.2 Grondsporen & vondsten

Preventief archeologisch vooronderzoek in de bouwzone van het perceel bracht geen waardevolle archeologische monumenten aan het licht.

Figuur 9 : algemeen grondplan

Over de volledige oppervlakte van alle proefsleuven trof de archeoloog een homogeen leempakket aan. Deze bodem had een eerder brokkelige structuur en voelde minder compact aan dan moedermateriaal.

Een uiterst dunne A-horizont en één stuk plastic in de leemgrond wezen op een nog niet ontwikkeld bodemprofiel uit de 2de helft van de 20ste eeuw.

De kraanman vertelde de archeoloog dat hij 'vroeger' gigantische volumes leem van de hogergelegen heuvelflank heeft afgegraven en op de lagere hellingsdelen moest dumpen. Eertijds was het de bedoeling om het reliëf te vervlakken naar aanleiding van de aanleg van de Vissenakenstraat. Die informatie was (nog) niet geregistreerd door het Hagelands Historisch Documentatiecentrum vóór het advies van PORTIVA. Pas tijdens het schrijven van dit basisrapport, kreeg de archeoloog de hoogtelijnenkaart van die periode onder ogen.

Figuur 10 : zicht vanuit zuidwesten op sleuven 1 en 2

Figuur 11 : detailzicht op recent spoor en vondst in sleuf 2

5. CONCLUSIE

Na het laagsgewijs machinaal afgraven tot op de gewenste diepte en dit onder begeleiding van een archeoloog, bleek het plangebied onderworpen te zijn aan een grootschalige terreinophoging.

Het feit dat de diepte van de geplande kruipkelder de dikte van het ophogingspakket niet overschrijdt, betekent dat het eventueel nog aanwezig archeologisch erfgoed geen gevaar loopt.

Deze menselijke reliëfinversie resulteert nu in een zeer lage archeologische trefkans.

Met deze archeologische opgraving kwam de bouwheer tegemoet aan de bijzondere voorwaarden zoals die in de stedenbouwkundige vergunning staan vermeld. Aangezien het bouwdoossier volledig in handen lag van de stad Tienen, heeft de Intergemeentelijke Archeologische Dienst PORTIVA het terrein volledig vrijgegeven.

6.1 Bibliografische referenties

In alfabetische volgorde

Acta Archaeologica Lovaniensia, 18, 90.

AERTS K. 2004 : Erosie- en colluviatiegeschiedenis van de archeologische site van Tienen-Grijpen, onuitgegeven licentiaatsthesis K.U.Leuven Faculteit Wetenschappen.

AMERYCKX J.B., VERHEYE W. & VERMEIRE R. 1995 : Bodemkunde. Bodemvorming, bodemeigenschappen, de bodems van België, bodembehoud en -degradatie, bodembeleid en bodempolitiek, Gent.

BAEYENS L. & DUDAL R. 1958 : Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Tienen 104 E, Brussel.

BEEKMAN F. et al. 2002 : Werken met Zeeuwse kaarten. Handleiding bij het gebruik van oude topografische kaarten, Utrecht.

CARDYN F. 1969: De Romeinse topografie van het kanton Tienen, onuitgegeven licentiaatsthesis K.U.Leuven Faculteit Letteren, 92-129.

DEEBEN J.H.C. 2008 : De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, derde generatie, Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 155, Amsterdam.

DE WIT G. & SLOOS A. 2008 : De interpretatie van archeologische waarnemingen in Archis. Een concept voor een nieuwe set complextypen, Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 165, Amsterdam.

GOOSSENS D. 1984 : Inleiding tot de geologie en geomorfologie van België, Enschede.

GROENEWOUDT B.J. 1994: Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen. Een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden, Nederlandse Archeologische Rapporten, 17, Amersfoort.

GYSELS H. et al. 1993 : De landschappen van Vlaanderen en Zuidelijk Nederland. Een landschapsecologische studie, Onderzoekscentrum voor landschapsecologie en milieuplanning Universiteit Gent, 19, Leuven-Apeldoorn.

HEUNKS E. 1995 : Bedreigingen van het bodemarchief door landbouwkundige bodemtechnische ingrepen. Een oriëntatie, RAAP-rapport 100, Amsterdam.

ISARIN R. 2007 : Archeologiesparend bouwen. Waar archeologen en bouwers elkaar ontmoeten, Amsterdam.

LOUWAGIE G., NOENS G. & DEVOS Y. 2005 : Onderzoek van het bodemmilieu in functie van het fysisch-chemisch kwantificeren van de effecten van grondgebruik en beheer op archeologische bodemsporen in Vlaanderen. Eindrapport.

MERTENS J. 1972: Tienen, een Gallo-Romeinse nederzetting, Acta Archaeologica Lovaniensia, 5, Leuven, 120, 128-136 en 159.

- PROVOOST A. 1981: Tienen. Site van Schelpheuvel, in PROVOOST A. (ed.), Blik op het bodemarchief van Oost-Brabant, Leuven, 72-73.
- ROBBERECHTS B. 1998: Topografische spreiding van de landelijke bewoning in de Romeinse tijd in de Belgische Kempen en Haspengouw, boekdeel II, onuitgegeven licentiaatsthesis K.U.Leuven Faculteit Letteren, 217.
- SCHIFFER M.B. 1987 : Formation Processes of the Archaeological Record.
- STOEPKER H. 1988 : Het nut van historische kaarten voor de archeologie, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Overdrukken nr. 310.
- VANDEKERCKHOVE V. - VAN DOORSELAER A. (red.) 1996: De archeologische afdeling van het Stedelijk Museum Vander Kelen-Mertens. Van bodemarchief tot museumcollectie, Leuven.
- VAN RANST E. & SYS C. 2000 : Éénduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20.000), Gent.
- VERMEULEN F. & ANTROP M. 2001 : Ancient Lines in the Landscape. A Geo-Archaeological Study of Protohistoric and Roman Roads and Field Systems in Northwestern Gaul, Bulletin Antieke Beschaving. Annual Papers on Classical Archaeology, Supplement 7, Leuven-Virginia.
- VORMEZEELE J. 1999 : Reliëfreconstructies op archeologische sites: een case-studie te Tienen-Grijpen, onuitgegeven licentiaatsthesis K.U.Leuven Faculteit Wetenschappen.
- VYNCKIER G. 1996: Romeins Tienen. Oude en nieuwe archeologische bevindingen, Antwerpse Vereniging voor Romeinse Archeologie, Jaarboek 1996, 37.
- WALDUS W.B. & VAN DER VELDE H.M. 2006 : Archeologie in vogelvlucht. Toepassingsmogelijkheden van het AHN in de archeologie, Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies, 6, Amsterdam.

6.2 Digitale datasets

Rastergegevens

Topografische kaart 1/10.000, raster, kleur, NGI, opname 1991-2005 (GIS-Vlaanderen)

Topografische kaart 1/50.000, raster, kleur, opname 2000 (NGI)

Middenschalige orthofoto's, kleur, VLM/OC & Provincie Vlaams-Brabant, opname 2007 (GIS-Vlaanderen)

Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen, MVG-LIN-AMINAL-afdeling Water en MVG-LIN-AWZ-afdeling Waterbouwkundig Laboratorium en Hydrologisch onderzoek (GIS-Vlaanderen), ESRI 2004

Vectorgegevens

NavStreets (native) Vector, 2008 (AGIV-product)

Vlaamse Hydrografische Atlas – Waterlopen, toestand mei 2008 (AGIV-product)

Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie, CadMap Municipality 2008

Bodemkaart van Vlaanderen, IWT, uitgave 2001 (GIS-Vlaanderen)

Watertoetskaart : erosiegevoelige gebieden, AGIV & CIW, toestand juli 2006 (AGIV-product)

Watertoetskaart : infiltratiegevoelige bodems, AGIV & CIW, toestand juli 2006 (AGIV-product)

Gewestplan 1/10.000 MVG-LIN-AROHM-Ruimtelijke Planning, toestand november 1999 (GIS-Vlaanderen)